

Satversmes tiesa

Kopsavilkums

Lieta Nr. 2023-01-03

08.04.2024.

Satversmei neatbilst norma, ar kuru samazināts galvenās cirtes caurmērs.

Satversmes tiesa 2024. gada 8. aprīlī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2023-01-03 "Par Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 "Noteikumi par koku ciršanu mežā" 7. pielikuma, ciktāl ar to tiek samazināts galvenās cirtes caurmērs pēc valdošās koku sugas un bonitātes, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam".

APSTRĪDĒTĀ NORMA

Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 "Noteikumi par koku ciršanu mežā" 7. pielikums noteic galvenās cirtes caurmēru pēc valdošās koku sugas un bonitātes:

p. k.	Nr.	Valdošā koku suga	Bonitāte			
			Ia	I	II	III, IV un V
			valdošās koku sugas pirmā stāva koku vidējais caurmērs (cm)			
1.		Priede	30	30	30	30
2.		Egle	26	26	26	26
3.		Bērzs	25	25	25	25

Ar apstrīdēto normu galvenās cirtes caurmērs ir ticis samazināts Ia, I un II bonitātes priedēm; Ia, I, II un III bonitātes eglēm; Ia un I bonitātes bērziem.

AUGSTĀKA JURIDISKA SPĒKA NORMAS

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 115. pants: “Valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu.”

LIETAS FAKTI

Lieta ierosināta pēc vides organizāciju – nodibinājuma “Latvijas Dabas fonds”, nodibinājuma “Pasaulē dabas fonds” un biedrības “Latvijas Ornitoloģijas biedrība” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) – pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka, ar apstrīdēto normu samazinot galvenās cirtes caurmēra vērtības atsevišķu bonitāšu priedēm, eglēm un bērziem, tikšot pieļauta daudz jaunāku šo sugu koku ciršana. Tas negatīvi ietekmēsot meža ekosistēmu – samazināšoties bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgās vecās mežaudzes, tikšot negatīvi ietekmēti vairāki Eiropas Savienības nozīmes biotopi, kā arī īpaši aizsargājamas putnu sugas, kuru dzīvotnes ir veci meži un liela diametra koki. Tikšot mazināta mežu iespēja veicināt klimata pārmaiņas, kā arī samazināta oglekļa piesaiste mežā. Apstrīdētā norma esot pieņemta, neievērojot vides tiesību principus, ilgtspējības principu un saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesi dzīvot labvēlīgā vidē un saimnieciskās attīstības veicināšanu.

TIESAS SECINĀJUMI

Satversmes tiesa atzina, ka Satversmes 115. pants ietver valsts pozitīvo pienākumu nodrošināt, lai tiesiskais regulējums, kam var būt ietekme uz vidi, būtu vērsts uz ilgtspējību un pirms tā pieņemšanas būtu apzinātas un vērtētas iespējamās negatīvās sekas [17.2.].

Satversmes tiesa uzsvēra, ka Meža likumā ir konkretizēts Satversmē ietvertais ilgtspējības princips un mežu kā nozīmīgu vides daļu aizsargā Satversmes 115. pants [17.3.].

Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētā norma paredz priekšnoteikumu, uz kura pamata koku ciršana mežā tiek atļauta. Apstrīdētā norma ietiekas Satversmes 115. panta tvērumā un galvenās cirtes caurmēra samazināšana aizskar ikvienas personas tiesības uz labvēlīgu vidi, kuras ietvertas Satversmes 115. pantā [17.3.].

Satversmes tiesa norādīja, ka lietā aplūkojamie pamatjautājumi galvenokārt saistīti ar to, vai valsts ir izpildījusi tai noteiktos pozitīvos pienākumus, kas izriet no Satversmes

115. panta. Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 115. pantam, Satversmes tiesa pārbaudīja, vai Ministru kabinets bija tiesīgs pieņemt apstrīdēto normu, kā arī to, vai apstrīdētā norma ir pieņemta, ievērojot ilgtspējības principu un piesardzības principu [18.].

PAR MINISTRU KABINETA TIESĪBĀM NOTEIKT GALVENĀS CIRTES CAURMĒRU

Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs pats ir izlēmis būtiskākos jautājumus attiecībā uz galveno cirti un bija tiesīgs pilnvarot Ministru kabinetu noteikt galvenās cirtes papildu kritērijus [19.1]. Tā kā likumdevējs nav sasaistījis galvenās cirtes caurmēru ar galvenās cirtes vecumu, Ministru kabinetam ir zināma rīcības brīvība galvenās cirtes caurmēra noteikšanā. Tomēr šī rīcības brīvība ir ierobežota ar Meža likumā noteikto mērķi – meža ilgtspējīga apsaimniekošana. Tas nozīmē, ka Ministru kabinets ir pilnvarots noteikt galvenās cirtes caurmēru tiktāl, ciktāl tas nenonāk pretrunā ar šo mērķi. Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas pieņemšanas pamatā esošie mērķi nav pretrunā ar Meža likumā noteikto mērķi veicināt meža ekonomiski, ekoloģiski un sociāli ilgtspējīgu apsaimniekošanu un izmantošanu [19.2.].

PAR POLITIKAS PLĀNOŠANAS DOKUMENTU

Satversmes tiesa uzsvēra, ka viens no politikas plānošanas dokumentiem, ar kura palīdzību tiek īstenots ilgtspējības princips, ir pamatnostādnes, kurās tostarp ietverti politikas mērķi un rīcības virzieni to sasniegšanai. Nozaru politikas pamatnostādnēm ir nepieciešams stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums (turpmāk – stratēģiskais novērtējums), kas ir procesuāls līdzeklis, ar kura starpniecību ar vidi saistītu plānošanas dokumentu pieņemšanas procesā tiek ievērots piesardzības princips. Satversmes tiesa norādīja, ka stratēģiskais novērtējums nodrošina to, ka politikas mērķu un rīcības virzienu noteikšanā tiek ņemtas vērā vides aizsardzības intereses un vērtēta plānošanas dokumenta īstenošanas ietekme uz vidi [20.].

Satversmes tiesa atzina, ka normatīvā akta izstrādes procesā ir jāņem vērā politikas plānošanas dokumentā noteiktie attīstības virzieni un politikas mērķi. Tādējādi tiek sekmēta Satversmē nostiprināto principu – ilgtspējības principa un piesardzības principa – ievērošana [20.].

Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētā norma pieņemta, lai izpildītu Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādnēs 2015.–2020. gadam (turpmāk – Meža pamatnostādnes) izvirzīto mērķi īstenot meža vērtības palielināšanas pasākumus. Meža pamatnostādnēm stratēģiskais novērtējums bija jāveic un tas arī tika veikts. Taču

apstrīdētā norma tika pieņemta 2022. gada 21. jūnijā, proti, laikā, kad politikas plānošanas dokumenta darbības termiņš jau bija beidzies, bet jauns plānošanas dokuments vēl nebija izstrādāts [21].

Satversmes tiesa uzsvēra, ka normatīvajam aktam, kas tiek pieņemts bez spēkā esoša plānošanas dokumenta, jāatbilst iepriekš noteiktajam attīstības virzienam un politikas mērķiem. Ja ar normatīvo aktu noteiktais attīstības virziens vai mērķi tiek būtiski mainīti, tā atbilstība ilgtspējības principam un piesardzības principam ir jāvērtē no jauna. Satversmes tiesa konstatēja, ka Meža pamatnostādņēs noteiktais konkrētais rīcības virziens “meža vērtības palielināšana”, ar kuru pamatota apstrīdētās normas pieņemšana, galvenās cirtes caurmēra samazināšanu nav paredzējis. Satversmes tiesa arī nesaskatīja to, ka jebkurš cits no minētajiem rezultatīvajiem rādītājiem varētu ietvert galvenās cirtes caurmēra samazināšanu [22.].

Satversmes tiesa atzina, ka galvenās cirtes caurmērs ir Meža likumā nostiprināta prasība, kas jāievēro, lai varētu saņemt apliecinājumu koku ciršanai. Ja mainās caurmēra skaitliskās vērtības, tad mainās arī šādas darbības atļaušanas kritēriji un, samazinot caurmēru, tiek pieļauta jaunāku koku ciršana, kam var būt ietekme uz vidi. Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma nosaka tādu risinājumu, kurš nebija ietverts Meža pamatnostādņēs. Līdz ar to galvenās cirtes caurmēra samazināšana neatbilst Meža pamatnostādņēs noteiktajam attīstības virzienam un politikas mērķiem un tai nav veikts stratēģiskais novērtējums [22.2.].

PAR STRATĒĢISKĀ NOVĒRTĒJUMA NEPIECIEŠAMĪBU

Satversmes tiesa atzina, ka tas vien, ka apstrīdētā norma, ar kuru samazināts galvenās cirtes caurmērs, ir ietverta Ministru kabineta noteikumos, neliedz to atzīt par tādu dokumentu, pirms kura pieņemšanas jāveic stratēģiskais novērtējums. Apstrīdētā norma kalpo kā tiesiskais pamats tādai darbībai, kurai var būt ietekme uz vidi. Līdz ar to tā pēc būtības atbilst plānam vai programmai jeb plānošanas dokumentam Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija direktīvas 2001/42/EK un likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” izpratnē [23.1.].

Satversmes tiesa norādīja, ka uz izskatāmo lietu varētu tikt attiecināti divi likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4. panta trešajā un ceturtajā daļā paredzētie gadījumi, kad stratēģiskais novērtējums ir veicams. Likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4. panta trešās daļas 2. punktā noteikts, ka stratēģiskais novērtējums veicams plānošanas dokumentam, kas var būtiski ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*). Turklāt apstākļi, ka teritorija, kurā atrodas Eiropas nozīmes aizsargājama suga vai biotops, vēl nav atzīta par Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas

teritoriju, nav iemesls tam, lai neveiktu stratēģisko novērtējumu, ja ir iespējama ietekme uz šādu teritoriju. Savukārt likuma "Par ietekmes uz vidi novērtējumu" 4. panta ceturtajā daļā noteikts, ka stratēģisko novērtējumu veic plānošanas dokumentiem jomās, kuras nav minētas šā panta trešās daļas 1. punktā, ja tie ietver pamatnosacījumus paredzēto darbību īstenošanai un plānošanas dokumentu īstenošana var būtiski ietekmēt vidi. Satversmes tiesa secināja, ka uz apstrīdēto normu ir attiecināma prasība veikt stratēģisko novērtējumu, ja tiek konstatēts, ka tai var būt būtiska ietekme uz vidi vai Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju [23.2].

Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētās normas izstrādes laikā Ministru kabinetam tika norādīts uz vairākiem ar apstrīdēto normu saistītiem riskiem, kas varētu novest pie kaitējuma videi [24.]. Ministru kabinets iespējamās vides kaitējuma riskus apstrīdētās normas pieņemšanas procesā esot vērtējis, un tiesas sēdē Ministru kabineta pārstāvis norādīja, ka galvenais iemesls, kādēļ apstrīdētajai normai nav būtiskas ietekmes uz vidi, esot tas, ka galvenās cirtes pēc caurmēra apjoms ir neliels [24.1.].

Satversmes tiesa secināja, ka Ministru kabinets, vērtējot iespējamo ietekmi uz vidi, nebija pieaicinājis neatkarīgus sugu un biotopu aizsardzības speciālistus un izmantojis šādu speciālistu pētījumus. Tas liecina par to, ka dažādo interešu līdzsvars nav vispusīgi pārbaudīts, un nav gūstama pārliecība, ka apstrīdētās normas iespējamā ietekme vērtēta, pienācīgi pārbaudot norādītos vides kaitējuma riskus attiecībā uz sugām un biotopiem [24.2.].

Satversmes tiesa arī norādīja, ka Ministru kabinets savus apsvērumus par iespējamo ietekmi uz aizsargājamām sugām un biotopiem ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām pamato galvenokārt ar to, ka ticis prognozēts neliels galvenās cirtes platības pieaugums un arī pēc apstrīdētās normas pieņemšanas esot redzams, ka platība pieaugusi nebūtiski. Tomēr tas neizslēdz risku, ka arī nelielā platībā atrodas īpaši aizsargājamas sugas un biotopi, kuriem apstrīdētās normas rezultātā var tikt nodarīts kaitējums. Ņemot vērā piesardzības principu, stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums ir veicams ne vien tad, ja pastāv risks, ka plānotā darbība var ietekmēt īpaši aizsargājamo dabas teritoriju, bet arī tad, ja, balstoties uz objektīvu informāciju, nevar izslēgt šādas ietekmes iespējamību. Ministru kabinets nebija veicis vērtējumu par to, kāda būs ietekme uz Eiropas nozīmes aizsargājamiem biotopiem, bet secinājumus balstījis tikai uz prognozi, ka galvenās cirtes platības pieaugums būs neliels [24.3].

Satversmes tiesa arī norādīja, ka likums "Par ietekmes uz vidi novērtējumu" nenosaka to, ka būtiska ietekme var būt tikai nelabvēlīga. Stratēģiskā novērtējuma ietvaros kopsakarā ir vērtējamas dažāda rakstura ietekmes – gan labvēlīgas, gan neitrālas, gan nelabvēlīgas. Tas, ka papildus tiek noteiktas prasības, kam var būt labvēlīga ietekme uz vidi, nevar būt par iemeslu stratēģiskā novērtējuma neveikšanai [24.4.].

Satversmes tiesa konstatēja, ka Pieteikuma iesniedzēju argumenti par apstrīdētās normas iespējamo ietekmi uz vidi, arī Eiropas nozīmes aizsargājamiem biotopiem un īpaši aizsargājamām putnu sugām, nav abstrakti un formāli, bet norāda uz to, ka apstrīdētajai normai šāda ietekme varētu būt. Savukārt darbības, ko Ministru kabinets veicis pirms apstrīdētās normas pieņemšanas, neliecina par vispusīgu iespējamās ietekmes uz vidi vērtēšanu. Satversmes tiesa atzina, ka pastāv iespēja, ka apstrīdētā norma var radīt būtisku ietekmi uz vidi vai Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju [25.5].

Satversmes tiesa uzsvēra, ka, ja ir iespējamība, ka apstrīdētā norma var radīt būtisku ietekmi uz vidi, Ministru kabinetam jārikojas atbilstoši ilgtspējības principam un piesardzības principam un jāievēro likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu" un Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumos Nr. 157 "Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums" paredzētā kārtība, kādā tiek izlemts jautājums par stratēģiskā novērtējuma nepieciešamību. Satversmes tiesa atzina, ka situācijā, kad ir pamats domāt par iespējamās ietekmes uz vidi būtiskumu, tieši šī procedūra ļauj objektīvi, ievērojot visu iesaistīto personu intereses, noskaidrot, vai šāda ietekme tiešām būs un vai ir jāveic stratēģiskais novērtējums [25.].

Satversmes tiesa secināja, ka Ministru kabinets nav ievērojis kārtību, kādā pirms tāda normatīvā akta pieņemšanas, kuram var būt būtiska ietekme uz vidi, ir jāvērtē šīs iespējamās ietekmes būtiskums un nepieciešamība veikt stratēģisko novērtējumu. Ievērojot iepriekš norādīto procesuālo kārtību, varēja tikt pieņemts citāds lēmums attiecībā uz stratēģiskā novērtējuma nepieciešamību. Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas pieņemšanas procesā nav ievērots ilgtspējības princips un piesardzības princips. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 115. pantam [25.].

PAR BRĪDI, AR KURU APSTRĪDĒTĀ NORMA ZAUDĒ SPĒKU, UN IEPRIEKŠ SPĒKĀ BIJUŠĀS TIESĪBU NORMAS JURIDISKĀ SPĒKA ATJAUNOŠANU

Satversmes tiesa konstatēja, ka, pamatojoties uz apstrīdētajām normām, ir izdoti apliecinājumi koku ciršanai. Šie apliecinājumi ir derīgi trīs gadus, tādējādi pastāv iespēja, ka vēl neizcirstās cirsmas šajā laikposmā varēs nocirst. Ņemot to vērā, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma ir jāatzīst par spēkā neesošu no tās spēkā stāšanās brīža [26.1.].

Satversmes tiesa norādīja, ka Noteikumi Nr. 935 paredz, ka uz Satversmes tiesas sprieduma pamata ir iespējama ciršanas apliecinājumu atcelšana un to saņēmējus neaizsargā tiesiskās palāvības aizsardzības princips. Satversmes tiesa atzina, ka Ministru kabinetam ir jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka spēku zaudē tie spēkā esošie ciršanas apliecinājumi, kas izdoti, pamatojoties uz apstrīdēto normu, gadījumos, kad koku

caurmērs cirtē ir mazāks, nekā tas bija paredzēts Noteikumu Nr. 935 7. pielikumā redakcijā, kas bija spēkā līdz 2022. gada 29. jūnijam [26.2].

Satversmes tiesa arī atzina, ka Noteikumu Nr. 935 7. pielikuma redakcija, kas bija spēkā līdz 2022. gada 29. jūnijam, ir atjaunojama daļā, kurā spēku zaudējusi apstrīdētā norma [26.3].

Satversmes tiesa nosprieda:

1. Atzīt Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 "Noteikumi par koku ciršanu mežā" 7. pielikumu, ciktāl ar to tiek samazināts galvenās cirtes caurmērs pēc valdošās koku sugas un bonitātes, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam un spēkā neesošu no tā spēkā stāšanās brīža.

2. Noteikt, ka Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 "Noteikumi par koku ciršanu mežā" 7. pielikums daļā, kas atzīta par neatbilstošu Satversmes 115. pantam, ir spēkā redakcijā, kas bija spēkā līdz 2022. gada 29. jūnijam.